

- Prawnoustrojowe*. 2021. Nr 52 ; Gawliński A. Śmierć z zagardlenia. Samobójstwo, zabójstwo czy nieszczęśliwy wypadek? *Studenckie Zeszyty Naukowe*. 2014. Nr 17 (25) ; Bloch-Bogusławska E., Wolska E., Engelgardt P., Pufal E. Przypadki samobójstw poagresywnych w materiale Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej w Bydgoszczy. *Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii*. 2006. Nr 56 (3).
12. Zob. Konopka T., Bolechała F., Strona M., Kopacz P. Zabójstwa z rozkawałkowaniem zwłok w materiale Zakładu Medycyny Sądowej w Krakowie. *Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii*. 2016. Nr 66 (4) ; Trela F. M., Rutkiewicz A. Przypadek zbrodnego rozkawałkowania zwłok. *Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii*. 1997. Nr XLVII ; Walczyński J., Kobiela J. Badanie doświadczalne nad działaniem stężonych kwasów nieorganicznych na zwłoki. *Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii*. 1952. Nr IV ; Rajs J., Lundstrom M., Broberg M., et al. Criminal mutilation of the human body in Sweden — a thirty-year medico-legal and forensic psychiatric study. *J Forensic Sci*. 1998. Nr 43 ; Kunz J., Gross A. Victim's scalp on the killer's head. An unusual case of criminal postmortem mutilation. *Am J Forensic Med Pathol*. 2001. Nr 22 ; Woźniak K. Przyczynę do identyfikacji rozkawałkowanych zwłok. *Arch Med Sąd Kryminol*. 1994. Nr 44 ; Seweryn J., Wróbel A. Przypadek zbrodnego rozkawałkowania i częściowego spalania zwłok. *Probl Krym*. 1976. Nr 119 ; Marek Z., Turowska B., Lisowski Z. Sądowo-lekarskie problemy badania zwłok rozkawałkowanych. *Arch Med Sąd Kryminol*. 1985. Nr 35.
13. Persak K. Ekshumacje katyńskie. Prace archeologiczno-ekshumacyjne w Charkowie, Katyniu i Miednoje w latach 1991—1996 i ich wyniki. Warszawa, 2010. S. 40.
14. Masakra w Buczy. Rosyjskie zbrodnie wojenne na Kijowszczyźnie / Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. Warszawa, 2022. URL: <https://www.pism.pl/publikacje/masakra-w-buczy-rosyjskie-zbrodnie-na-kijowszczyźnie> (date accessed: 24.02.2023).

Дисциплінарна відповідальність судових експертів як засіб забезпечення якості судово-експертної діяльності в Україні

Вікторія Алексєйчук,

канд. юрид. наук, доцент, Київське відділення ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса»,
член Дисциплінарної палати ЦЕКК Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7579-3322>, e-mail: alexeychukviktoriya@gmail.com

З урахуванням змін законодавства та практики дисциплінарного провадження щодо судових експертів розглянуто сутність спеціальної дисциплінарної відповідальності судового експерта, визначено межі, мету і завдання вказаного виду провадження.

Ключові слова: дисциплінарна відповідальність судового експерта; дисциплінарний проступок судового експерта; дисциплінарне провадження щодо судового експерта.

Disciplinary responsibility of forensic experts as a way for ensuring quality of forensic expert activity in Ukraine

Viktoriia Aliksieichuk

Taking into account changes in legislation and in practice of disciplinary proceedings against the forensic experts, the essence of a special disciplinary responsibility of a forensic expert has been considered; the scope, goal and tasks of the mentioned type of proceedings have been determined.

Keywords: disciplinary responsibility of a forensic expert; disciplinary offence of a forensic expert; disciplinary proceeding against a forensic expert.

Висновок судового експерта становить важливе джерело доказів (засіб доказування) і в багатьох випадках є незамінним, а нерідко — обов'язковим елементом провадження у справі. Щодо суб'єктів проведення судової експертизи законодавство висуває низку вимог,

серед яких: визначення обов'язків судового експерта, заборон стосовно вчинення певних дій, порядку проведення судових експертиз та вимог до оформлення висновку експерта. Метою цих нормативних положень є забезпечення об'єктивності й незалежності судового експерта під час проведення досліджень і надання висновку, їх обґрунтованості і повноти, а також створення умов для належної реалізації завдань судочинства; справедливого, повного, неупередженого та своєчасного розгляду та вирішення справ із метою ефективного захисту (охорони) прав, свобод, інтересів осіб, суспільства чи держави.

Реалії правозастосування свідчать про те, що визначення обов'язків (заборон), не забезпечених належними засобами контролю та реагування в разі їх невиконання (порушення), є неефективним: такі норми залишаються на папері, а їх порушення перетворюється на установу практику.

Юридична відповідальність у праві виконує функцію забезпечення виконання визначених норм (вимог і правил) та передбачає не лише каральну функцію (у вигляді настання негативних наслідків для порушника), а й превентивну (що є більш значущим) [1, с. 238—240].

Вітчизняне законодавство передбачає різні види юридичної відповідальності судових експертів (кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову). Стосовно такого виду як дисциплінарна відповідальність у науковій доктрині розглядають її поділення на загальну (що настає відповідно до Кодексу законів про працю України за порушення трудової дисципліни, правил внутрішнього трудового розпорядку, посадових обов'язків) та спеціальну (настає на підставі спеціального законодавства, положень і статутів, стосується спеціальних суб'єктів, відзначається особливим характером дисциплінарних проступків, спеціальними видами дисциплінарних стягнень та особливим порядком притягнення до такої відповідальності, який застосовує не роботодавець, а законодавчо визначений орган — зазвичай, комісія, утворена державним або самоврядним професійним органом тощо) [2, с. 234; 3; 4].

Відповідно до п. 22 ст. 92 Конституції України виключно законами України визначаються діяння, які є дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них. 01.01.2023 р. набули чинності зміни до ст. 14 Закону України «Про судову експертизу» («Відповідальність судового

експерта»), прийняті 03.11.2022 р. (Закон України № 2716-IX), якими закріплено вичерпний перелік діянь, що визнаються дисциплінарними проступками, та визначено види дисциплінарних стягнень за їх вчинення. Порядок розгляду питань щодо дисциплінарної відповідальності судових експертів відповідно до зазначеної статті Закону визначають у межах повноважень міністерств та інших державних органів, що здійснюють організаційно-управлінські функції щодо діяльності державних спеціалізованих установ та судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ [5]. Новою редакцією Закону передбачено настання дисциплінарної відповідальності за порушення не всіх обов'язків (заборон) судового експерта (зокрема, не віднесено до дисциплінарних проступків: а) порушення заборони щодо спілкування судового експерта з учасниками судового процесу поза межами судового засідання, б) неповернення негайно матеріалів суду в разі скасування ухвали про призначення експертизи; в) стосовно судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ - прийняття до провадження експертизи, якщо її проведення не доручено експертів особисто (підп. 6 п. 4 р. II Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах)) [6].

Взагалі не передбачено відповідальності за порушення методик проведення судових експертиз, що узгоджується з принципом правової визначеності підстав відповідальності, оскільки методика є продуктом наукової діяльності, яка перебуває в постійному розвитку, і може передбачати відмінні підходи (способи, засоби) до розв'язання одних й тих самих завдань. Більше того, законодавством встановлено свободу вибору судовим експертом способу проведення експертизи (вибір певних методик (методів дослідження)) (п. 1.4 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [7].

Однією з особливостей дисциплінарної відповідальності судового експерта є прямиий зв'язок у більшості випадків дисциплінарного проступку із проведенням експертизи і складанням висновку експерта:

- самостійне збирання матеріалів, що підлягають дослідженню, а також самостійний вибір вихідних даних для проведення судової експертизи;

- проведення судової експертизи експертом, який є працівником державної спеціалізованої установи, без письмового доручення його керівника у разі призначення (замовлення) проведення судової експертизи державній спеціалізованій установі;
- передоручення проведення судової експертизи іншій особі з порушенням визначеного законодавством порядку;
- порушення без поважних причин вимог законодавства щодо строків проведення судової експертизи;
- вирішення питань, що виходять за межі кваліфікації судового експерта за відповідною експертною спеціальністю, зокрема питань права;
- застосування руйнівних методів дослідження з порушенням визначеного законодавством порядку;
- порушення вимог законодавства щодо оформлення висновку судового експерта;
- невиконання або неналежне виконання судовим експертом без поважних причин покладених на нього обов'язків, що стало підставою для постановлення судом окремої ухвали, в якій порушено питання щодо дисциплінарної відповідальності судового експерта.

У зв'язку із цим у практиці дисциплінарних проваджень досить часто зустрічається неправильне розуміння скаржниками (якими є сторони судового (досудового) провадження або їх представники) завдань дисциплінарної відповідальності та предмету дисциплінарного провадження.

Вочевидь, дисциплінарна (як і будь-яка юридична) відповідальність судового експерта передбачає оцінювання поведінки (дій, бездіяльності) її суб'єкта (судового експерта). Ознаки ж такої діяльності можуть знаходити відображення у складеному судовим експертом висновку (або навпаки, відсутність певної інформації у висновку експерта може підтверджувати факт порушення). Натомість тенденції викладення змісту скарг, які виявляються під час розгляду дисциплінарних проваджень, свідчать про намагання скаржників довести хибність висновку експерта по суті шляхом наведення як доводів не лише фрагментів самого висновку, а й інформації, яка не стосується дій конкретного судового експерта. Із цією метою до скарги нерідко додають: а) висновки протилежного змісту, складені

іншими судовими експертами, із тих самих питань; б) рецензії науковців на оскаржувані висновки (які є суб'єктивною думкою і не можуть виступати доказом порушення судового експерта); в) процесуальні документи (протоколи, ухвали тощо з відповідного судового (досудового) провадження); г) рішення судів у питаннях, які є аналогічними тим, що розглянуті у висновку експерта (але не мають відношення до оцінки дій конкретного судового експерта, оскільки становлять правову оцінку судом окремих доказів (визначення їх обґрунтованості, повноти), тим більше — в інших правовідносинах). Така інформація не відображає поведінку судового експерта, щодо якого здійснюють дисциплінарне провадження, отже, дисциплінарний орган не можна її використовувати з метою визначення факту дисциплінарного проступку. У таких діях скаржників існує тільки прагнення визнати висновок експерта недопустимим доказом у суді як такого, що не узгоджується з позицією відповідного учасника справи, через дискредитацію судового експерта та висвітлення його некомпетентності. Дослідження під час дисциплінарного провадження процесуальних документів, які прямо пов'язані з процесом проведення експертизи судовим експертом (постанови про призначення судової експертизи, ухвали про залучення судового експерта, клопотання судового експерта, відповіді на клопотання тощо), є не лише допустимим, а й таким, що сприятиме об'єктивності й повноті встановлення підстав і обставин дій експерта під час проведення експертизи.

Метою дисциплінарного провадження щодо судових експертів є з'ясування наявності або відсутності фактів вчинення ними порушень спеціального законодавства, визначених як дисциплінарний проступок, тобто оцінка правомірності дій судового експерта, а не оцінка доказів у справі (співставлення висновку експерта з іншими доказами), що може бути проведено виключно судом. До того ж ані дисциплінарний орган, ані інший судовий експерт, якому під час дисциплінарного провадження можуть доручати проведення аналізу наданого скаржником висновку експерта, не досліджують об'єкти експертизи (матеріали, документи) і не виконують функцій повторної експертизи, що демонструє межі дисциплінарного провадження, передбаченого Законом України «Про судову експертизу». Відповідно до положення, закріпленого у п. 7 розд. VI Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну

комісію при Міністерстві юстиції України та ате-стацію судових експертів [8], у разі проведення аналізу висновку експерта, який може бути до-ручений дисциплінарною палатою іншому су-довому експерту (експертній установі) в межах дисциплінарного провадження, спростування чи підтвердження такого висновку не є метою його проведення.

У деяких скаргах сукупність описаних пору-шень судового експерта розцінюють як надання завідомо неправдивого висновку, що є предме-том кримінального провадження, яке вочевидь не здійснює дисциплінарний орган.

Не можуть бути визначеними під час дисци-плінарного провадження підстави для відводу судового експерта, на які також звертають увагу в деяких скаргах, оскільки розгляд питання дис-циплінарної відповідальності судового експерта в такому випадку передбачає наявність окремої ухвали суду щодо порушення питання притяг-нення судового експерта до дисциплінарної від-повідальності за результатами встановлення су-дом наявності таких підстав.

Отже, завданням дисциплінарного провад-ження щодо судових експертів не є оцінювання доказів, які становлять предмет дослідження у судовому провадженні (досудовому розсліду-ванні). Дисциплінарний орган (відповідно до За-кону України «Про судову експертизу») оцінює дії (бездіяльність) судового експерта з метою з'ясування, чи він дотримав передбачені законо-давством вимоги, чи не порушив заборони, чи ви-конав належним чином свої обов'язки відповідно до визначеного вичерпного переліку видів дис-циплінарних проступків зазначених суб'єктів. Водночас, під час дисциплінарного провадження дисциплінарний орган може встановити й інші порушення судового експерта (зокрема, грубі порушення методик експертного дослідження), що може бути відображено в описовій частині рі-шення за результатами розгляду питання дисци-плінарної відповідальності.

Перелік джерел посилання

1. Білозьоров Є. В., Власенко В. П., Горова О. Б. та ін. Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf (дата звернення: 05.03.2023).
2. Коваленко К. В. Загальна та спеціальна дис-циплінарна відповідальність. *Форум пра-ва*. 2008. № 2. С. 231—236. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3002/Zahalna%20ta%20spetsialna%20dystsyplynarna%20vidpovidalnist%20_Kovalenko%20_2008.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 05.03.2023).
3. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших ор-ганів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text> (дата звер-нення: 05.03.2023).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
5. Про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу» щодо удосконалення ор-ганізаційно-управлінського забезпечення судово-експертної діяльності : Закон Украї-ни від 03.11.2022 р. № 2716-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2716-20#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
6. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності ате-стованими судовими експертами, що не пра-цюють у державних спеціалізованих експерт-них установах : наказ Мін'юсту України від 12.12.2011 р. № 3505/5 (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
7. Про затвердження Інструкції про призначен-ня та проведення судових експертиз та ек-спертних досліджень : наказ Мін'юсту Укра-їни від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/ed20230217#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
8. Про затвердження Положення про Централь-ну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію су-дових експертів : наказ Мін'юсту України від 03.03.2015 р. № 301/5 (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> (дата звернення: 05.03.2023).